

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה ט / גליון תז
ערש"ק פרשת במדבר ה'תשע"ג

חשיבות בני לוי מ'בן חודש ומעלה'

מדוע מונה ה' את בני' כאשר יודע את מניינם?

שיטות הראשונים בענין שכינות

המלמדים שעוררו קנאה אצל הפרצופים העליונים

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת במדבר, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון תז), והוא אוצר בלום בענייני הפרשה מתוך רבבות ענייני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאיות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

מאתיים שנה להסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע

לקראת שבת

לא

המלמדים עושים יהודי ל"כלי קיבול לאלקות"

כנראה אשר מחזה ר' פרץ ורמ"מ עשה רושם גדול על הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק, וכשיצאנו את רודניא הואיל לאמר:

חמשת אלפים שש מאות וששים ואחת שנה ותשעה חדשים – שנה זו היא מעוברת – שלשה עשר ימים וחמש עשרה שעות וכך וכך מינוטין חכה שטח אדמה זה עד אשר יבואו פרץ ומענדיל וישבו שמה לחזור דברי תורה, אשר בזה קיימו וגילו את רצונו ית' הנעלם במחשבה הקדומה דא"ק, מה שהי' חתום באוא"ס שלהאיר את העולמות דלפני הצמצום, ומה שהוא כמוס בהאוא"ס שלגלות עצמותו ית' ויתעלה.

ועם זה הנה הרצון והידיעה שלמעלה אינה מכרחת את הבחירה החפשית אשר הקב"ה נותן לכל אחד ואחד. כבד לשער הקורת רוח שנעשית למעלה מעניינים האלו וקשה לצייר הקנאה אשר הפרצופים העליונים מקנאים במלמדים מביעשנקוביץ'.

הרביים בגן-עדן שמחים עם בני-בנים שכאלה. המלמדים החסידיים הם מאורי האור האמיתיים של בתי ישראל. המלמדים החסידיים, בעלי העבודה, הם ה"אברהם אבינו" שבכל דור ודור, הם אלו שמפרסמים אלקותו ית' בבתי ישראל.

כ"ק אדמו"ר האמצעי קירב את המלמדים יותר מאת הרבנים, ואמר אדמו"ר האמצעי: "המלמדים עושים יהודי ל"כלי קיבול לאלקות"."

*

הננו נוטים מהכביש ונוסעים ב"דרך רכה" [=שביל עפר] וכשעברנו את שדרות האילנות הננו רואים את הבית העומד על ההר. בית דירתנו בנאות דשא סערעברניקא, יתן השי"ת את בואינו להצלחה.

ר' גרשון הנפח הכין חמין וחלב על האיצטבא הגבוהה אשר מול ככר החצר ואחרי שתיית כוס חמין הלכתי לבקר את הגן, ועתה הנני יושב וכותב והאוויר טוב ושקט ומנוחה בכל.

(מבוא לקונטרס "ומעין מבית ה'", ע' 34 ואילך)

ר' פרץ יושב בעינים סגורות וחוזר מאמר הסידות

מרחוק נראה שני אנשים הולכי-רגל יושבים על התל בצד הדרך להנפש.

כשקרבו אליהם ונסתכלתי בהם הכרתי את החסידים ר' פרץ הכהן ור' מנחם מענדיל הכהן המלומדים מביעשנקוביץ'. אמרתי להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ויצו לנסוע לאט ולעבור בקירוב למקום מושבם.

כשעברנו אצלם ראינו מחזה נהדר:

ר' פרץ ור' מנחם מענדיל יושבים תחת אילן מיצל בטליתותיהם הקטנים ובכיפותיהם, בגדיהם העליונים נעליהם כובעיהם ומקלותיהם מונחים בצדם. ר' מנחם מענדיל נשען על אצילי ידיו כשהן נתמכים על שוקיו ועיניו עצומות, ושומע דברי חברו ר' פרץ היושב בעינים סגורות וחוזר מאמר חסידות בקול וניגון המיוחד לחזרת דא"ח, ובידיו יסביר, כרגיל בלימוד עיוני.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק צוה לעמוד רגעים אחדים, והם לא הרגישו בזה. כשנסענו הלאה אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שהם חוזרים את המאמר מי מדד בשעלו מים שנאמר ביום שני דחג השבועות.

נמלאו שלושים ושלוש שנים שהם הולכים ברגל ללויבאוויטש

ספרתי להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, כי אמרו לי ר' פרץ ור' מנחם מענדיל – אשר בחג שבועות זה נמלאו שלשים ושלוש שנים שהם הולכים ללויבאוויטש. פעם הראשונה שבאו ללויבאוויטש הי' בשנת תרל"א. ומני אז הנה בכל שנה ושנה – גם בשנים אשר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לא הי' בביתו – הולכים הם רגלי ללויבאוויטש. מכוונים לבא לשבת שלפני חג השבועות ומתעכבים עד אחר שבת הראשון שאחר מתן תורה וחוזרים – רגלי – לבתיהם.

כשעברנו דרך עיר רודניא [הסמוכה ללויבאוויטש, בדרך לסערעברניקא] והגענו אל הכביש – העובר דרך ככר השוק, חכו כבר שם הרבנים השו"בים נכבדי הבע"ב ושלושה המלומדים, ר' ירחמיאל, ר' יהושע ור' נתן יצחק עם תלמידיהם כחמשים נערים לפרוש בשלום הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ולברכו.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק צוה לעמוד, רגעים אחדים דיבר עם הרבנים והעומדים אצלם ויברכם בקיץ של מנוחה ופרנסה טובה, ונסע הלאה.

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני תרי צנתרי דדהבא, לומדי ותמכי אורייתא,
רודפי צדקה וחסד, ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה

והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

זאיאנץ

ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו,
תמיד כל הימים

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב ראובן זאיאנץ,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב ישראל ארי' לייב רבינוביץ',
הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

ארץ הקודש
1469 President St. ת.ד. 2033
#BSMT כפר חב"ד 60840
Brooklyn, NY 11213 03-738-3734
718-534-8673 הפצה: 08-9262674
www.likras.org • Likras@likras.org

נדפס באדיבות

The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237
718-628-6700

תוכן העניינים

מקרא אני דורש.....ה

מדוע נמנו בני לוי מ"בן חודש"?

מה החילוק בין מספר שבעים למספר שלושים ושלש? / מה הקשר בין שש חדשים שלא נמנו במלכותו של דוד לזה שנמנו בני לוי מ"בן חודש"?

ביאור בדברי רש"י על טעם מניית בני לוי מבן חודש ומעלה, והראי' מיוכבד בת לוי (ע"פ לקוטי שיחות ח"ח עמ' 6 ואילך)

פנינים.....ח

עיונים וביאורים קצרים

יינה של תורה.....ט

ספירה שפועלת חשיבות

מדוע צריך הקב"ה למנות את בני ישראל כאשר הוא יודע את מנינם גם בלא פקידתם? / "דבר שבמנין אינו בטל" משום חשיבותו, אך בנוגע לישראל – חשיבותם גדולה אף בלא המנין, וא"כ מדוע צריך למנות אותם כדי שיהיו "דבר חשוב"?

ביאור ענין פקידת בני ישראל במדבר, ספירת העומר, והקשר למתן תורה (ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1019 ואילך)

פנינים.....יד

דרוש ואגדה

חידושי סוגיות.....טו

שיטות הראשונים בדיני תורה הנובעים מגדר "שכינות"

יבאר פלוגתת רש"י והרמב"ם בדין בר מצרא, דנחלקו אם הוא דין בהנהגה או שיש לבר מצרא קנין בגוף השדה / יסיק דיש כאן פלוגתא כללית בדיני התורה בענין "שכינות" וסמיכות ב' דברים, ועפ"ז יבאר פלוגתות שמצינו – בדין תוספת שבת ויו"ט, ובדין נגעי בתים / יבאר לפ"ז חילוק הרמב"ם ורש"י בביאור הסוגיא דסוף סוכה

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ט עמ' 55 ואילך)

תורת חיים.....כז

מכתב אודות דרך הלימוד בתורת החסידות שצ"ל כמו הלימוד בשאר חלקי תורתנו, שתחילה קולטים כללות הענין, ורק לאחר"ז נכנסים לעומק הענין

דרכי החסידות.....כט

סיפור מיוחד על שני מלמדים מביעשנקוביץ' שדברו בעניני חסידות תחת אילן, ועוררו קנאה אצל הפרצופים העליונים

דרכי החסידות

שיחות ואגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש
וצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע בעניני עבודת השי"ת

הפרצופים העליונים מקנאים במלמדים מביעשנקוביץ'

סיפור מיוחד על שני מלמדים מביעשנקוביץ' שדברו בעניני חסידות תחת אילן, ועוררו קנאה אצל הפרצופים העליונים

ויתפלל תפלת הדרך כשהוא יושב ועיני קדשו סגורות

דרך עבודת הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק [הרשב"ב] בעת הנסיעה לנאות דשא: קורא – בפעם השני' – תקון ליל שבועות, וכשנוסעים כארבע פרסאות – וויארסט – מצוה לעמוד ונטל ידיו ומתפלל תפלת הדרך.

גם בנסיעה זו [מליובאוויטש לנאות דשא "סערעבריןקא"] כשיצאנו מן העיר התחיל כ"ק אדמו"ר הרה"ק קריאת תקון ליל שבועות, וכשעברנו את מלון חיימאזקא צוה לעמוד ונטל ידיו ויתפלל תפלת הדרך כשהוא יושב ועיני קדשו סגורות...

כשנסענו דרך שדרות אילנות, שאף הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק אויר, ויאמר כי יגע הוא במאד ויצו לנסוע לאט. וישען על יד המרכבה ויסגור עיני קדשו וינוח כרבע שעה, ואני לבי מתכווץ על חלישות בריאותו. אחרי כן פתח עיני קדשו ויצו לנסוע כרגיל, ויפנה אלי ויאמר...

מדוע נמנו בני לוי מ"בן חודש"?

מה החילוק בין מספר שבעים למספר שלושים ושלש? מה הקשר בין שש חדשים שלא נמנו במלכותו של דוד לזה שנמנו בני לוי מ"בן חודש"?

- ביאור בדברי רש"י על טעם מניית בני לוי מבן חודש ומעלה, והראי' מיוכבד בת לוי -

א. "פקוד את בני לוי, לבית אבותם למשפחותם, כל זכר מבן חודש ומעלה תפקדם" (פרשתנו ג, טו). ומפרש רש"י: "משיצא מכלל נפלים הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקודש. אמר רבי יהודה בר' שלום: למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן, שנאמר 'אשר ילדה אותה ללוי במצרים' – עם כניסתה בפתח מצרים ילדה אותה, ונמנית ב'שבעים נפש', שכשאתה מוצא חשבונם לא תמצאם אלא שבעים חסר אחת, והיא השלימה את המנין".

ויש לדקדק:

הנה ענין זה – שיוכבד נמנתה במנין הנפשות שבאו למצרים, אף שנולדה בעת הכניסה למצרים – נזכר כבר בדברי רש"י בפרשת ויגש:

אולם, שם מזכיר רש"י ענין זה (לא בקשר להמנין הכללי ד'שבעים נפש', אלא) בקשר להמנין הפרטי של בני לאה שירדו למצרים, שהכתוב אומר (ויגש מו, טו) "אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב. כל נפש... שלושים ושלש" –

ועל זה מתעכב רש"י ואומר: "ובפרטן אי אתה מוצא אלא שלושים ושנים; אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר, שנאמר 'אשר ילדה אותה ללוי במצרים' – לידתה במצרים ואין הורתה במצרים".

שאינן לומדים עם תוספת אלא שגם בלא רש"י ולא את הדיוקים שהגמרא מדייקת בהמשנה, והיפך השכל הוא לעשות אחרת, וכהוראת חז"ל ליגרס אינש והדר ליסבר, עיי"ש בהסוגיא (שבת סג, א). וכן בשלהי ברכות וע"ז יט, א). אשר אפילו לבעלי שכל ובעלי ידיעה רחבה בערך להליסבר שלהם צ"ל הענין דלמיגרס יותר ויותר, ומזה מובן שגם בלימוד תורת החסידות צ"ל באופן כזה דוקא, שבפעם הראשונה קולטים כללות הענין אחרי כן לומדים אותו בשטחיות ומפעם לפעם נכנסים בעומק יותר ובפרטיות יותר.

ואף שמוכן שגישה האמורה קלה יותר שתהי' אצל ילד קטן בשנים מאשר אצל לומד תורה זה כמה שנים אבל כנ"ל גם להם נאמר הכלל דלמיגרס והדר ליסבר וגם בהם נאמר החיוב הקדמת נעשה לנשמע, שרק באופן כזה קבלו ישראל ומתקיימת תורתם (שבת פח, א).

לשאל דעת בקי בחלק תורה זו

מובן שבאם אפשר לילך אצל הבקי בלימוד תורה זו, יש לשאלו לפרטי הדיוקים אפילו בהתחלת הלימוד שבכלל אז יקל הלימוד יותר אבל כנ"ל לא זו הדרך אפילו אם הבקי יוכל להסביר הדיוקים ע"י הענינים שבהם הורגלו.

כדי להקל לימודם בתניא אפילו במצבם שרק לעתים רחוקות יש להם האפשרות לשאול דעת בקי בחלק תורה זו, מהנכון שילמדו תחלה בתניא את אגרת התשובה, ואח"כ שער היחוד והאמונה ורק אח"כ חלק ראשון של התניא, וכן ילמדו את הקונטרס ומעיין וספר דרך מצותיך לאדמו"ר הצמח צדק, אשר כתוב הוא בסגנון יותר רגיל ובמדה מסוימה כל ענין מבואר בפני עצמו, וביחד עם הגישה הנ"ל תקוטי שבמשך זמן קצר יראו פרי טוב בעמלם בלימוד חלק זה בתורה הק' ויקוים בהם טעמו וראו כי טוב ה' שהרי אורייתא וקוב"ה כולא חד, וסתים דאורייתא מכוון לסתים דקוב"ה (זח"ג עג, א).

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

(אגרות קודש חט"ו עמ' רצב ואילך)

ואם כן צריך ביאור בדברי רש"י כאן, למה הביא ראי' מזה שמנו את יוכבד בכלל ה"שבעים נפש" של כללות ישראל (ויגש מו, כז) – ולא מפסוק קודם, מזה שמנו אותה בכלל ה"שלושים ושלוש" נפשות דבני לאה?

גם צריך ביאור, למה הביא רש"י כאן את המאמר בשם אומרו, "רבי יהודה בר' שלום", שלא כדרכו הכללית להביא את דברי חז"ל שלא בשם אומרם; וגם בענין זה גופא, הרי בפרשת ויגש רש"י אינו מזכיר את שם בעל המאמר.

ב. וביאור הענין:

פסוק זה – המצווה על פקידת בני לוי "מבן חודש ומעלה" – בא בהמשך לפסוקים שמדברים על עבודת הלויים, ומשמע שמנין הלויים קשור עם עבודתם. והדבר דורש הסבר: הרי עבודת הלויים מתחילה רק בהיות הלוי בן שלשים (פרשתנו ד, ג. וגם הלימוד של הלכות עבודה מתחיל רק בהיות הלוי בן עשרים וחמש – פרש"י בהעלותך ח, כד); ואם כן, איזה קשר יש ללוי "מבן חודש" לעבודת בני לוי?

ועל כך מפרש רש"י, שכבר "משיצא מכלל נפלים הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקודש": אמנם לעבודה בפועל אין הוא שייך, אבל חל עליו שם זה של "שומר משמרת הקודש".

וכדי להסביר ענין זה – שכבר "מבן חודש ומעלה" חל עליו שם המעלה של "שומר משמרת הקודש" – מביא רש"י את זה שמנו את יוכבד בכלל ה"שבעים נפש", והיא השלימה את המספר;

והרי מספר שבעים מורה על שלימות מיוחדת, כללות עם ישראל [וראה פרש"י האזינו לב, ח. בשלח טו, כז] – ויוכבד השלימה מיד עם לידתה את המנין של "שבעים נפש", היינו שהיא פעלה שלימות בכללות "בית יעקב" שהם יגיעו למספר השלם של "שבעים".

ולכן מדייק רש"י להביא דוקא את המספר של "שבעים נפש", ולא את המבואר בפסוק קודם שיוכבד הצטרפה למנין ה"שלושים ושלוש" של בני לאה – כי דוקא מספר של "שבעים נפש" מורה על שלימות כללית, מה שאין כן "שלושים ושלוש".

וכיון ש"למוד הוא אותו השבט" שמיד עם לידתו ביכולתו לפעול שלימות בכללות "בית יעקב" – לכן גם בעניננו, אפשר למנות את בני לוי כבר "מבן חודש", ולקרא להם בשם המעלה של "שומר משמרת הקודש" – שהוא תפקיד הנוגע לכלל ישראל.

ג. אולם עדיין אין הענין מחוור, שהרי סוף סוף בפועל יוכל הלוי להתחיל לשמור את "משמרת הקודש" רק בהיותו בן שלשים – ואם כן, איזה ריווח ותועלת יש בזה שקוראים לו בשם זה כבר בהיותו בן חודש?

וכדי ליישב זה מעתיק רש"י את שם בעל המאמר, "רבי יהודה בר' שלום", דאזיל לשיטתיה – שקריאת שם לבד יש בה ענין גדול:

שלבי ההתקדמות בלימוד החסידות

מכתב אודות דרך הלימוד בתורת החסידות שצ"ל כמו הלימוד בשאר חלקי תורתנו, שתחילה קולטים כללות הענין, ורק לאחר"ז נכנסים לעומק הענין

לפלא מפני מה בלימוד התניא משנים הם מאופן לימוד של שאר חלקי תורתנו

במענה על מכתבם מ... בו כותבים אודות הקישורים שפגשו בלימוד ספר התניא קדישא.

וכבר מלתי אמור לכמה מהשואלים בכגון דא, אשר לפלא מפני מה בלימוד התניא משנים הם מאופן לימוד של שאר חלקי תורתנו, ולאחרי זה תמהים על הקישורים שפוגשים בזה.

וכוונתי, כשנגשים ללימוד תורה שבכתב חומש, משנה וגמרא, פשוט ומובן שבלמוד ויקרא ובראשית אין מבארים להמתחיל פירוש רש"י ועאכו"כ פירושי שאר המפרשים, כ"א מוסרים לו תוכן הכתוב בכלל ופירוש האמור כפשוטו בפשטות הכי גדולה, ואפילו אם תלמיד חכם הוא וישאל למה האל"ף קטנה דלא כשאר האותיות ושאר הדיוקים כיו"ב שרש"י ומפרשי התורה מתרצים אותם בפירושיהם, יאמרו לו שעוד חזון למועד, ושלא ידרוש בהתחלת הלימוד שיבארו לו את כל זה, אף שהקושיא אמיתית היא, ועליו להמשיך בלימוד דוקא באופן הפשוט עד שיגדל ויקבץ יותר ידיעות בהענינים.

לימוד תורת החסידות צ"ל באופן שבתחילה קולטים כללות הענין, עד שמפעם

לפעם נכנסים בעומק יותר ובפרטיות יותר

ועל דרך זה הוא ג"כ בלימוד התורה שבע"פ, כשלומד בפעם הראשונה את המשנה הנה לא לבד

האבנים שבחלק שלו (נגד הנגע). ולכאורה כן משמע מפשטות לשון הרמב"ם בפיהמ"ש (נגעים פי"ב שם) ומדבריו בהל' טומאת צרעת (פט"ו ה"ד)⁵⁰.

אבל רש"י הלא הדגיש דינא דשניהם חולצין הוא (רק) "באבן שבמקצוע". ובאמת דרש"י אזיל בזה לשיטתו בחולין (קכח, ב ד"ה שבזוית) בפירוש דברי המשנה (דמס' נגעים (פי"ג, ב. וכו"ה בתו"כ מצורע יד, מה)) "אבן שבזוית כשהוא"⁵¹ חולץ חולץ את כולו, שכתב ד"כולו" היינו "אבן המנוגעת שבזוית שנראה בבית זה ובבית זה שכן דרך הזויות לתת שם אבנים גדולות המחזיקים את כל עובי הכותל ונראה

(50) וכן יש לפרש בפ"י רבינו הלל לתו"כ מצורע שם, מ. וראה ביאורי הגר"א למשנה נגעים פי"ג שם. ואכ"מ.
(51) כן הובא בחולין שם. ובמשנה בשינוי לשון קצת.

משני צדדים"⁵² – שאבן זו יש עלי' חיוב לחלוץ את כולה (גם הצד שלא נראה בו הנגע)⁵³. אבל לא את כל חלקי הכותל המפסיק בין שני הבתים הללו. ולדברינו י"ל דרש"י לשיטתו דההשפעה שע"י שכינות אינה השפעה חזקה כ"כ, עד שהשכן עצמו נעשה עליו שם "רשע" בעצמו, אלא זהו רק באופן מסובב וטפל אל הרשע עצמו, ולכן אינו חל אלא באבן המנוגעת⁵⁴.

(52) ראה גם ערוך לנר סוכה שם.

(53) ולפ"ז צ"ל שהחידוש במשנה זו דפי"ג הוא בעיקר במ"ש "ובזמן שהוא נותן כו' ומניח את של חבירו נמצא חומר כו'". ראה חסדי דוד לתוספתא נגעים פ"ו, ח (י). וראה משנה אחרונה דלעיל בפנים.

(54) וראה עוד בארוכה בלקו"ש חל"ג שיחה ב לפרשת במדבר (נדפסה בקובצנו במדור זה, בשנת תש"ע) – דבאמת איכא בענין שכינות ג' שיטות, ועפ"ז מתבארים בדרך נפלאה ג' סגנונות שמצינו בדברי חז"ל על פרשתנו בענין "אוי לרשע ואוי לשכינו" (כנ"ל בריש דברינו). ושם מבואר באופן אחר בשיטת רש"י על התורה – ראה בזה שם בהערה 33.

הירושלמי מקשה על סתירה בין הכתובים בענין שנות מלכותו של דוד המלך. בספר שמואל (שמואל-ב, ה, ה) נאמר ש"בירושלים מלך שלשים ושלוש שנה", ולפני זה "בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים"; אולם בספר מלכים (מלכים-א ב, יא), כשמונה כל שנות מלכותו יחד, נאמר "והימים אשר מלך דוד על ישראל, ארבעים שנה – בחברון מלך שבע שנים, ובירושלים שלשים ושלוש שנים", ולא נמנו ה"ששה חדשים"!

ומתרץ שם "רבי יהודה בר' שלום", שהיו ששה חדשים שיואב שר הצבא היה באדום בשליחות דוד המלך (כמסופר במלכים-א יא, טז) – ולכן "אמר לו הקב"ה: אני אמרתי לך 'אל תתגררו בס' (דברים ב, ה), וביקשת להתגרות במ – חייך שאינן נמנין לך". רואים מכאן את שיטת "רבי יהודה בר' שלום", שזה שהתורה אינה קוראת לו בשם "מלך" במשך ששה חדשים ("אינן נמנין לך"), הרי זה עצמו נחשב לעונש.

ו"מרובה מדה טובה" – זה עצמו שקוראים ללויים בשם "שומר משמרת הקודש", הוא כבר ענין של מעלה וחשיבות.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

לאיזה צורך נאמרו למשה שמות הנשיאים?

ואלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם

(א, ה)

פרשת מניין בני ישראל נאמרה למשה בר"ח אייר, "באחד לחודש השני בשנה השנית" (פרשתנו א, א), וא"כ יש לעיין, הרי כבר בחודש ניסן שלפנ"ז, כשהביאו הנשיאים את נדבת המשכן היו כבר ידועים למשה (ראה נשא ז, א ואילך), וא"כ לאיזה צורך נאמרו לו כאן שמות הנשיאים?

ויש לבאר זה, דהנה עה"פ (א, ד) "ואתכם יהיו איש איש למטה", פי' רש"י "כשתפקדו אותם יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט", שכל י"ב הנשיאים היו צריכים להשתתף במנין כל ישראל, ולא רק במנין השבט שלהם.

ועפ"ז י"ל, שבעת מנין בני ישראל נתמנו הנשיאים במינוי חדש שלא הי' להם לפנ"ז. דעד אז הנהיגו הנשיאים רק את השבט שלהם, ובעת מנין בני' נתמנו על כל ישראל.

וזהו מה שאז נקראו הנשיאים "אלה קרואי העדה", דפירושו שיהיו "נקראים לכל דבר חשיבות שבעדה" (א, טז ובפירש"י). והיינו, שאז נתמנו הנשיאים להיות "נקראים" לא רק לדברים הנוגעים לשבטיהם, כ"א לכל דבר חשיבות "שבעדה" כולה.

ועפ"ז יובן מה שנאמרו כאן שמות הנשיאים, דהרי מצינו שמינויי הקב"ה באים ע"י קריאה בשם, וכמ"ש (תשא לא, ב ואילך) "ראה קראתי בשם בצלאל גו' ואמלא

אותו רוח אלקים". וכמו"כ בנדו"ד, דע"י הקריאה בשמות הנשיאים נתמנו להיות "קרואי העדה", לכל דבר חשיבות שבעדה כולה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"י"ח עמ' 1 ואילך)

מדוע נמנתה יוכבד לפני שיצאה מכלל נפלים?

פקוד את בני לוי גו' מבן חודש ומעלה תפקדם

משיצא מכלל נפלים הוא נמנה כו', למוד הוא אותו השבט להיות מן המבטון, שנאמר אשר ילדה אותה ללוי במצרים, עם כניסתה למצרים ילדה אותה, ונמנית בשבעים נפשות... והיא השלימה את המנין (ג, טו. רש"י)

יש לעיין, מאי שנא ממנין בני לוי שהי' רק "מבן חודש" מפני שאז "יצא מכלל נפלים", ומדוע נמנתה יוכבד כבר "מן הבטון" עוד לפני שהיתה בת חודש?

ובמפרשים (גו"א, שפ"ח, משכיל לדוד, ועוד) ביארו באופנים שונים.

וי"ל בזה ע"ד הצחות:

בדרך כלל "אזלינן בתר רובא", ולכן נמנית יוכבד כבר "מן הבטון", דאין חוששים למיעוט שהם נפלים, משא"כ מנין הלויים הי' נוגע לפדיון בכורות, והכלל הוא ש"אין הולכין בממון אחר הרוב" (בבא קמא כז, רע"ב), ולכן נמנו רק "מבן חודש", כשיצאו בוודאות מחשש נפל.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"י"ח עמ' 6 הע' 4)

לקראת שבת

כה

ד

עפ"ז יבאר עוד פלוגתא שמצינו בדין "שניהם חולצים" גבי שכנים בנגעי בתים ומעתה יש לבאר עומק הדבר במה שהביא רש"י בתחילת פירושו זה, דינא דנגעי בתים (הנ"ל בתחילת דברינו), וז"ל: בתורת כהנים תניא וחלצו את האבנים נגע באבן שבמקצוע שניהן חולצין, ואף על פי שהנגע לא נראה אלא בביתו של זה, מחמת שהיתה עינו צרה בכליו, חבירו לקה בשבילו, מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכיניו כו'.

ובהקדמים, דרש"י כאן שינה מגירסתנו (ומפשטות הפירוש) בתו"כ, דז"ל התו"כ: "וחלצו מלמד ששניהם חולצים, מיכן אמרו אוי לרשע אוי לשכנו, שניהם חולצים שניהם קוצעין שניהם מביאים את האבנים" (ועד"ז הוא במשנה נגעים הנ"ל ריש דברינו). והיינו בסתם ולא רק "באבן שבמקצוע", וכמו שפירש במשנה אחרונה לנגעים (פי"ב מ"ו ופי"ג מ"ב, ע"פ הרע"ב והר"ש למשנה נגעים פי"ג שם) שהדין ד"חולץ את כולו" הוא לא רק באבן שבזוית הבית (שנראית משני הצדדים), אלא בכל חלקי הכותל (שכנגד הנגע בצד השני) המפסיק בין שני הבתים, וזוהי כוונת המשנה בנגעים התם, ד"כותל מפסיק בין שני בתים ונראה נגע בכותל לצד בית זה" (לי' הרע"ב בפי"ב שם) – "שניהם חולצין" (משום "אוי לרשע אוי לשכיניו")⁴⁶, שגם חבירו חייב לחלוץ

"דמדה טובה מרובה", דמ"מ איכא מעלה בפעולה שע"י שכינות לצדיק על הפעולה שע"י שכינות לרשע. עיי"ש הביאור בזה.

(49 וראה אבות דר"נ רפ"ט. ע"ש (וראה שם כמה נוסחאות. ואכ"מ).

פרי מעלליו יאכלו", דהרי האחרים אוכלים את פירות "מעללי" הצדיק; אלא, שזו גופא היא כוונת הראי' בש"ס (להנך ספרים דגרסי לה), דמצד ענין השכינות הנה לא רק שהשכנים מקבלים את התוצאה והמסובב, שנוטלים שכר בסיבת הנהגת הצדיק, אלא יתירה מזו – "פרי מעלליהם יאכלו", דבהשכנים גופא נעשה שינוי עד שמעללי הצדיק נעשים גם "מעלליהם" [אלא שאת זאת גופא "אמרו צדיק כי טוב", היינו שהדבר נאמר להצדיק (או שנאמר אודות הצדיק, שבח הצדיק (מפרשים שם – ישע"י ג, יוד)) כי הא ד"פרי מעלליהם יאכלו" בא בסיבת שכינותם לצדיק, שלמדו ממנו מהנהגתו⁴⁶ עד שהם עצמם נשתנו]. ובמילא מובן, שלשיטת רש"י שענין השכינות אינו פועל במהות השכן גופא (כנ"ל)⁴⁷, אלא הדבר נשאר רק בגדר שייכות חיצונית, אין מקום להביא ראי' מקרא "אמרו צדיק כי טוב וגו'". ולכן מבאר רש"י שהטעם לכך ש"טוב לצדיק טוב לשכיניו" הוא מצד הכלל ד"מדה טובה מרובה" – דאם מצינו בצד הלא טוב דמשום השכינות החיצונית להרשע "אוי לשכיניו", אזי כש"כ שהשכינות להצדיק פועלת הענין ד"טוב לצדיק" טוב לשכיניו⁴⁸.

46 להעיר מפירוש רש"י פרשתנו ג, לח: משה ואהרן ובניו – וסמוכין להם דגל מחנה יהודה והחונים עליו יששכר וזבולן, טוב לצדיק טוב לשכנו, לפי שהיו שכניו של משה שהי' עוסק בתורה נעשו גדולים בתורה כו'.

47 ומזה שעל השאלה "ומשום אביו ואימיו" קנסינן לכולה משמרה – אמר אביי אוי לרשע" ולא "אין" כבקנס האב (כדלעיל הערה 41) מוכח, שלא קנסינן להמשמרה עצמה כי אם מסובב זה מעונש הנערה כו'.

48 וראה בלקו"ש ח"ט ע' 64 דיוק לשון רש"י

ספירה שפועלת חשיבות

מדוע צריך הקב"ה למנות את בני ישראל כאשר הוא יודע את מנינם גם בלא פקידתם? / "דבר שבמנין אינו בטל" משום חשיבותו, אך בנוגע לישראל – חשיבותם גדולה אף בלא המנין, וא"כ מדוע צריך למנות אותם כדי שיהיו "דבר חשוב"?

- ביאור ענין פקידת בני ישראל במדבר, ספירת העומר, והקשר למתן תורה -

חלק עיקרי מפרשתנו, פרשת במדבר, עוסק במניית בני-ישראל. חשיבותו של מנין זה גדולה כל-כך, עד שכל החומש, חומש במדבר, נקרא ע"ש המנין הזה (ושבפ' פינחס): "חומש הפקודים".

והנה, ידוע הכלל "לעולם קוראין פרשת במדבר קודם עצרת", ובוודאי שכל ענייני פרשה זו, ובפרט ענייני כה עיקרי שבה – מניית בני ישראל, יש בו משום הכנה והכשרה לזמן מתן תורתנו, שנקבע תמיד³ באותו השבוע.

(1) ראה לדוגמא ביוםא ע, א.

(2) ראה לדוגמא במדרכי מגילה פ' בני העיר רמז תתלא.

(3) וע"ד מה שקוראים פ' בחוקותי כהכנה קודם שבועות (ופ' כי תבא קודם ר"ה) – שבה יש את הברכה והיפכה. האמור בפנים יומתק ע"פ הידוע (ראה במדרכי שם, ועוד) שבכוונה קבעו את פ' במדבר קודם עצרת ואת פ' ניצבים קודם ר"ה, כדי להפסיק בין התוכחה (דפ' בחוקותי ופ' כי תבוא) לשבועות וראש השנה. ובוודאי בהשגחה-פרטית יש קשר בין תוכן פרשיות אלו לחג השבועות וראש השנה, וכמו שמצינו בנוגע לפ' ניצבים – ש"אתם ניצבים היום כולכם" קאי על "יומא דדינא רבא", ו"ניצבים" פירושו "קיימים ועומדים בדיון", וביאורים נוספים עד"ז (ראה בלקו"פ' ניצבים).

ואף שלפעמים גם פרשת נשא קודמת לשבועות, וכמו שלפעמים קודמת גם פרשת וילך לראש-השנה, ה"ז משום שלפעמים צריך תוספת הכנה לימים אלו, ותוספת הכנה זו רמוזה בפרשיות אלו. אבל בוודאי שפרשיות במדבר וניצבים קשורות עם היו"ט הבאים אחריהם לשלום, ורומזים על דרכי ההכנה הראויות עליהם.

בעצמו (אשה)⁴¹, מכיון שהעונש בא רק בתור מסובב מהרשע. אבל לדעת הרמב"ם, הקנס הוא גם בענינים של"רשע" (הנערה)⁴² אין בהם כל שייכות⁴³, כי לשיטתו ענין השכינות פועל שינוי בתוכן, היינו ד"אוי לשכינו" אינו רק בנוגע לענין (41) ואף שמפשטות לשון הש"ס "ומשום אבזה ואימי' קנסינו לכולה משמרה אמר אביי אוי לרשע אוי לשכינו" משמע לכאורה ד"אוי לרשע כו" הוא לא מצד הנערה אלא מצד אבזה ואימי' (דשותא דינוקא . . או דאבזה כו'), הרי: (א) קאמר בש"ס לפנ"ז או דאבזה או דאימי', ודברים אלה אינם שייכים לאימי'. (ב) ועיקר: מזה שבנוגע לקנס האב "אמר אביי אין כדאמרי אינשי כו". משא"כ בהנוגע לקנס המשמרה לא קאמר "אין" משמע שהקנס למשמרה בא לא (רק) מצד אבזה ואמי' אלא מצד הנערה שעלי' אמרו "אוי לרשע כו". וכן מוכח מפרש"י לפנ"ז ד"ה סתמו חלונה: ולקמן פריך ומשום דידה קנסינו לכולה משמרה. וראה דקדוקי סופרים שהובאה גירסא "משום הכי קנסינו". אבל ראה רע"ב סוף המסכתא. יד דוד כאן.

[ועפ"ז מובנים השינויים דפרש"י והרמב"ם בתוכן הקנס. דפרש"י כתב כנ"ל דהקנס הוא "כדי שתשתמש בשל אחרים וגנאי הוא לה". וברמב"ם כתב "ולא הניחו לה סימן שיוורה עלי' שעבודה שלה"⁴⁵].

ומעתה מבואר היטב החילוק אי גרסינו "שנאמר אמרו צדיק כי טוב גו" כראי' לזה ש"טוב לצדיק טוב לשכינו" או שלמדים זאת מסברא (כנ"ל). דהנה, הראי' מהפסוק "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו" היא בפשטות (כמ"ש בעיון יעקב לע"י כאן) ממה שפתח הכתוב בלשון יחיד – "אמרו צדיק כי טוב", וסיים בלשון רבים – "כי פרי מעלליהם יאכלו", דמזה מוכח שגם אחרים, השכנים של הצדיק, יאכלו יחד עם הצדיק מ"פרי וכו". אבל לפ"ז לכאורה עדיין הוה לי' למכתב "כי

(44) ובדבריו מפורש רק ע"ד הנערה ולא באבזה ואימי'. ומסיים: וגורו חכמי הדור על כל המשמרה* שיצאה מתוכה תרבות רעה זו כו'.

(45) ולהעיר מירושלמי כאן "ויעקרו אותה ממקומה כו". וראה לשון המאירי. לקו"ש ח"ט ע' 64.

(*) בית דוד כאן כתב דט"ס ברמב"ם וצ"ל כבהלכות כלי המקדש שם. אבל להעיר שכ"ה בתוספתא כאן (פ"ד, יב). אבל לא נתפרש למה הם משמעות.

(42) אבל זה שכתב שחולקת בדרום בלחם הפנים (שאסור לנשים) דוקא כמפורש בדבריו – הוא כמבואר לעיל שוה"ג הא' להערה 33.

ומ"מ הרי הי' הקנס גם בחלוקת לחם הפנים שאינה שייכת לנשים.

(43) ומודגשת ביותר שיטתו, בזה שפירש "טבעתה קבועה" בנוגע להפשט בהמה, ואילו במשנה (מדות שם) נאמר מפורש הטבעות "שעליהן שוחטין", וכן פירש הרמב"ם עצמו בפיה"מ מדות שם וברפ"ד דתמיד. סוף מעשר שני (אלא שהוא כתב שאוסרין בהם רגלי הנשחט ויוכלו לשוחטו, ועל דרך פירוש הר"ח כאן). ובהל' בית הבחירה שם הי"ד. משא"כ הפשט בהמה הי' ב"אונקליות של ברזל" – משנה תמיד ומדות שם ובפירוש המשניות שם. משנה פסחים סד, א (ובפירוש המשניות שם).

וגם בנוגע לחלונות הרי מפרש לא כמפורש בירושלמי כאן (כנ"ל הערה 36). ולהעיר שבפירוש המשניות כאן כתב "היו שם כד" חלונות" ובפ"ח מהל' כלי המקדש ה"ג "ששה ותשעים". וראה כ"מ שם.

לִקְרַאת שַׁבַּת

ויש לבאר משמעות ענין פקידת בני ישראל ברוחניות, וממנו ניקח לעבוד את ה' אלוקינו – כהכנה ליו"ט דחג השבועות.

בטעם מצוה זו דפקידת בני ישראל מצינו במדרש⁴: **"בטנך ערימת חטים"**⁵ **נמשלו ישראל כערימה של חטים מה החטים הללו נכנסות לאוצר במנין, כך אמר הקב"ה שיהיו ישראל נימנים בכל שעה לכך נאמר "בטנך ערימת חטים"**. אמנם ביאור זה אינו פשוט כ"כ: דאף אמנם דערימת חיטים לגודל חשיבותם ויוקרתם מונים אותם, משא"כ קש ותבן שאינם במנין (כמבואר בהמשך המדרש שם), אך בהם המנין אינו גורם לחשיבות, ולהיפך: מאחר והן חשובות, ובעל החיטים אינו יודע את מספרם חייב הוא למנות אותם; אבל הקב"ה, שיודע את מנין בני ישראל גם בלא פקידתם ע"י משה – מדוע הוא צריך למנות את בני"?

הענין יובן ע"פ ביאור השל"ה בעומק העניין דמניית בני-ישראל⁶: **"זה ספר נקרא חומש הפקודים על שם המנין שנמנו ישראל. נשמע מזה שדבר המנין הזה הוא חשוב, ואין לו ביטול עולמית. ורבותינו ז"ל⁷ אמרו, שהמנין הזה היה כדי להשרות השכינה בישראל . . וענין המספר שגורם להשרות שכינה . . כמו שאמרו רבותינו ז"ל⁸: "כל צדיק נכווה מפני חופתו של חברו", וכל צדיק וצדיק כל אחד ואחד דבר שבמנין בפני עצמו, וביותר שיש מספר הוא יותר חשוב, כי אין קץ ואין סוף למעלות זו על גב זו. על כן עולם הבא לא יהיה לו סוף ותכלית, ויהיה דבר שבמנין ולא יהיה בטל, רק מונה והולך"**.

ולפ"ז, אה"נ אשר הקב"ה יודע את מנין בני ישראל – אך עצם המנייה מוסיפה חשיבות וכח לנפקדים, בהא שנעשים הם "דבר שבמנין", ו"דבר שבמנין לא בטיל"⁹. וכך אף שישאל הם כ"כבשה אחת בין שבעים זאבים", מ"מ מכוח הפקידה והספירה נעשים הם "דבר חשוב" ואינם יכולים להיבטל.

אך עדיין הדברים אינם נהירים: טעם הדין ד"דבר שבמנין אינו בטל" הוא משום חשיבותו, ובנוגע לישראל – חשיבותם גדולה אף בלא המנין, ומה צריך למנות אותם כדי שיהיו "דבר חשוב"?

4) במדב"ר פ"א, ד. וראה פירש"י ריש פרשתנו.

5) שה"ש ז, ג.

6) חלק תושב"כ, שלשה מחנות (שמז, א). נתבאר בתורת החסידות בד"ה צוהר תעשה לתיבה תרע"ג (המשך תער"ב ח"א).

7) רש"י ריש פרשתנו.

8) ב"ב עה, א.

9) ביצה ג, ב ועוד.

לִקְרַאת שַׁבַּת

הכ"ב). אבל לפירוש הרמב"ם הי' הקנס בענינים שלנשים אין כלל שייכות אליהן – דאין להם שייכות להפשט הקרבנות³⁷ על טבעות בעזרה (ראה תמיד פ"ג מ"ה. מדות פ"ג מ"ה. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ה הי"ג³⁸), ובודאי לא לבגדי כהונה שהם לצורך העבודה (ובסהמ"צ להרמב"ם (מ"ע לג): בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם כו'), דהא נשים פסולות לעבודה.

ונראה לבאר, שיסוד פלוגתתם הוא בגדר הענין ד"אוי לרשע אוי לשכינו", דאזלי בזה לשיטתייהו הנ"ל גבי דינא דבר מצרא, דאשכחן דרש"י ס"ל שהשכינות היא שייכות רק באופן חיצוני, היינו שאין ה"שכן" (השדה) עצמו משתנה, והרמב"ם סבר דענין השכינות פועל שייכות פנימית בין השכנים³⁹, שה"שכן" עצמו משתנה (קנין בגוף השדה). ולפיכך אף הכא, לדעת רש"י הא דאמרינן "אוי לשכינו" אין זאת שהשכן עצמו משתנה להקרא בעצמו "רשע", ורק **שהעונש** דהרשע חל עליו, ולכן קונסים את המשמרת (מטעם ה"שכינות" – "אוי לרשע אוי לשכנו"), רק בדברים כאלו שיש להם שייכות להשכן הרשע – להנערה(מרים – מכיון שגם היא

37) אף **שכשרה** בזרים – יומא כו, ב ואילך. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ו. ובתוס' קדושין עו, ב ד"ה אין: "אפילו בעבודות הכשירות בזרים כגון שחיטה או הפשט אע"ג **דשחיטה כשירה בנשים** ובעבדים כו" (וראה תוד"ה חד כתובות כד, סע"ב). ולהעיר מרד"ק לדה"י ב כט, לד עה"פ "רק הכהנים היו למעט ולא יכלו להפשיט כו' ויחזקום אחיהם הלויים" שכתב: ואע"פ שמקבלת הדם ואילך מצות כהונה שעת הדוחק הי' זה. 38) וראה פרש"י ותוס' ד"ה וכי אשה – קדושין נב, ב. שעה"מ על הרמב"ם שם פ"ז הי"ח.

39) ומה שהרמב"ם לא ס"ל תוס' בשבת ויו"ט (לכמה דעות) ראה בהמצויין לעיל הערה 20. י"ל.

כג

היתה יכולה לעשות דברים אלו אלולי העונש⁴⁰) ובמילא מודגש בהעונש והבזיון שזה בא בסיבת הנערה, כי לשיטתו שהשייכות דהשכינות היא רק באופן חיצוני, אין זה פועל במהות ה"שכן" להשתנות ולהיות "רשע" בעצמו, ולכן סבר דגם העונש והבזיון הבא מצד השכינות הוא רק בענין (השחיטה) שיש לו שייכות להרשע

40) ולפ"ז צ"ל שהקנס ש"חולקת בדרום" הוא לא בשביל חלוקת לחם הפנים שנאכלים רק לזכרי כהונה (תוספתא זבחים פ"ו, ז), כי אם בעיקר בשביל שאר דברים הנחלקים שם*, וכגון עורות המוספין**⁴¹, ועוד. ראה סוכה שם, ב. פרש"י שם ד"ה ובמוספין. דהא דאתותב ר"י בגמרא הוא רק בזה ששתי משמרות חולקין, אבל לא בהנוגע לזה שהמשמרה "חולקין ביניהם" (כלשון רש"י במשנה ד"ה הנכנסים). וראה בפ' ר"ח בגמרא: ונתברר כי המוספין של משמר היוצא הן בלבד.

ולהעיר שבברייתא שבגמרא "מעשה במרים בת בלגה" מסיים: "וכששמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה" (ולא הובא זה ש"חולקת בדרום" כי אם בסימו "אע"פ ששכנו כו").

^{*} דלכאורה חלוקת כל הענינים דיום השבת היתה במקום אחד. וראה לעיל הערה 33 ובשוה"ג הב' שם.

ולכאורה גם חלוקת משמרת בלגה בימי הסוכות **שעל סדר המשמרות** (משנה סוכה נה, ריש ע"ב) הייתה בדרום. דזיל בתר טעמא.

וצ"ע וחיפוש האם גם החלוקה דמשמרת בלגה בימות החול דמשמרתה (שבזה כלול גם השייך לנשים) היתה בדרום (דלשון המשנה **"לעולם** חולקת בדרום" אפשר לפרש גם במובנו הכי כולל – כל החלוקות דמשמרת בלגה).

ובכל אופן צ"ע בנוגע להחלוקה דקרבנות הרגלים ד"כל המשמרות שוות" (משנה סוכה נה, ב) – האם גם בזה כהן ממשמרה דבלגה הבא לעבוד חולק בדרום (וגם זה נכלל ב"**לעולם** חולקת בדרום"), או אולי כיון שבוה הא ד"כל המשמרות שוות" אינו מפני שעתה זמנה של משמרת דבלגה, כי אם מפני עבודתו הדיחיד – חולק כשאר המשמרות.

^{**}) אבל דאה לעיל שוה"ג הב' להערה 33, דלכאורה חלוקת עורות המוספין והתמידין היתה בלילה.

בת בילגה שהמירה דתה כו" (וכפי שמאריך הש"ס בסיפור זה), (ב) מכיון ש"משמרתו שוהה לבוא". ולאח"ז פריך "בשלמא למ"ד משמרתו שוהה לבוא היינו דקנסינן לכולה משמרה, אלא למ"ד מרים בת בילגה שהמירה דתה, משום ברתיה קנסינן ל' לדיד'י? אמר אביי אין, כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימי'. ומשום אבוה ואימי' קנסוה לכולה משמרה? אמר אביי או לרשע אוי לשכיננו טוב לצדיק טוב לשכיננו שנאמר (ישעי' ג, י) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו" [ומזה שהשקו"ט בש"ס הוא בהטעם הראשון ("מעשה במרים בת בילגה כו"), משמע שזהו עיקר הטעם³⁴ בכך שקנסו משמרה זו (וטעם זה דוקא כתב הרמב"ם בפירוש המשניות)].

והנה, רש"י כתב בסיום המסכתא "מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכנו וממילא טוב לצדיק טוב לשכנו דמדה טובה מרובה". ומזה שעל הענין ד"טוב לצדיק טוב לשכיננו" הוצרך רש"י לבוא להטעם ד"מדה טובה מרובה", מוכח דלא גריס בגמרא הרא"ה מהכתוב "אמרו וגו'" (ובכמה דפוסי הש"ס אכן ליתא להאי קרא (כמובא בדקדוקי סופרים)). וצריך להבין הטעם לכך, ומהו מהות החילוק באם הרא"ה היא מהפסוק או מצד הכלל ד"מדה טובה מרובה".

והנראה בזה בהקדים ביאור הענין ד"טבעתה קבועה וחלונה סתומה", שמצינו בו ב' פירושים. דרש"י כתב במתני' (נו, סע"א): וטבעתה קבועה – עשרים וארבעה טבעות היו בעזרה במקום בית

המטבחים כנגד עשרים וארבעה משמרות, והיו נתונות באבני רצפה, והטבעת פתוחה מצד אחד והופכה למעלה, ומכניס צואר הבהמה לתוכה, וחוזר והופך פתחה לתוך הרצפה, וטבעת של בילגה קבועה ואינה נהפכת, כדי שתשתמש בשל אחרים³⁵ וגנאי הוא לה. וחלונה סתומה – חלונות היו בבית החליפות, בעובי כותלי התאים שבצפונו של היכל, ששם גונזין את סכיניהן³⁶, כדתנן במסכת מדות (פ"ד מ"ז), וסתמו חלונה של בילגה. ע"כ. והיינו, שהן הטבעת והן החלון היו לתועלת השחיטה וכלי'. אבל הרמב"ם בפיה"מ פירש: "טבעתה קבועה וחלונה סתומה" – "טבעת לכל משמר היו תולין בהם הבהמות ומפשיטין אותם, והיו כולם קבועות בכתלים וכשהיתה נכנסה משמרה היתה תולה אותה טבעת לרמוז שהעבודה שלה. וכמו"כ היו שם עשרים וארבע חלונות ושם בגדי כהונה חלון לכל משמרה וכו'". והיינו, שהטבעת היתה לצורך הפשט הקרבן והחלונות היו בשביל בגדי כהונה.

והחילוק בין ב' הפירושים הוא, דלפרש"י, הקנס דבילגה ה' בענינים השייכים גם לנשים, דהרי לפירושו ה' הקנס בענינים השייכים לשחיטה, ושחיטה "כשירה בזרים ובנשים" ואפילו לכתחילה שוחטין (בסכין ארוך), כמבואר בזבחים (לא, סע"ב ואילך. רמב"ם ריש הל' פסוה"מ), ורק "מקבלה ואילך מצות כהונה" (שם לב, א. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ו. הל' פסוה"מ פ"א

⁽³⁵⁾ וכן הובא במאירי כאן. ועד"ז פי' בר"ח כאן שהיו לתועלת השחיטה.

⁽³⁶⁾ וכן פירש בירושלמי כאן בסוף המסכת. וכ"ה פי' הב' במאירי כאן. ובר"ח הובא זה, וגם חלונות שהיו נותנים שם בגדיהם (כברמב"ם דלקמן בפנים).

החידוש שנתחדש בשעת מתן–תורה לא היה עצם נתינת התורה, שהרי "מעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו"¹⁰ – אלא שהתורה ניתנה לתחתונים, שבאפשריות עם בני ישראל, מקבלי התורה, לפעול ולשנות את העולם בכח התורה. שגם המצוות שקיימו האבות לא פעלו בחומר העולם, שהרי הדבר הגשמי שבו נעשתה המצווה לא נעשה ל"חפצא של מצוה" – ורק אחרי מתן–תורה, כאשר איש ישראל מקיים מצוה, פועל הוא שהעולם עצמו יתעלה.

ומשום כך היה צריך להיות שחשיבותן ומעלתן הגדולה של בני–ישראל, לא תישאר בעליונים וברוחניות – אלא תראה ותגלה בגשמיות העולם, ע"י שימנו בגשמיות את בני–ישראל, ויראו הכול שהם "דבר שבמנין" ודבר חשוב שאינו בטל – וכך יוכלו להשפיע על העולם.

וזהו הקשר למתן–תורה הרמוז בפרשת במדבר: ע"י שבפועל ממש ספרו את בני–ישראל, וחשיבותם באה לידי גילוי ע"י פעולה גשמית בעולם – יכולים הם לעשות את רצונו של מקום, ולהשלים את הכוונה שנתגלתה במתן–תורה, שרצה הקב"ה לעשות לו דירה בתחתונים.

ובהקדמה זו יובן דבר נוסף: בציווי הקב"ה למשה למנות את בני' מצינו שהפקידה תהיה רק "מבן עשרים שנה ומעלה", וטעמא בעי.

הסדר בחייו של היהודי הוא שעד גיל עשרים בערך הוא עוסק בתורה, ורק כאשר הוא מגיע ל"בן עשרים לרדוף" ו"רחיים על צואריו" הוא נפנה להתעסק בענייני העולם¹¹, לקיים מצוות "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה".

כלומר: עד גיל עשרים עוסק האדם בלימוד התורה כדי להעלות את עצמו, ולימוד זה צריך להיות מתוך פרישה והתבודדות מן העולם, שהרי העסק בענייני העולם בטבעו מפריע לשקידה ולהבנה. אבל אח"כ, צריך האדם לעסוק בענייני העולם, "תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים", "ועמך כולם צדיקים" – לקיים מצוות בעולם ולעשות דירה ומשכן לקב"ה מארץ ומלואה תבל ויושבי בה.

ולכן, עד גיל עשרים חשיבותם של ישראל אינה צריכה להימדד בגשמיות כדי לפעול בעולם, ודי בכך שהקב"ה מחשיב את הישראל כדי שלא יהיה "בטל"; אבל אחר–כך, כאשר פועל היהודי בעולם שמסביבו, והוא נעשה "יוצא צבא בישראל" – לא מספיקה החשיבות שיש לו בעצם היותו ישראל, אלא צריך גם לפקוד ולגלות בעולם את חשיבותו, באופן כזה שגם העולם ירגיש בזה.

⁽¹⁰⁾ יומא כח, ב.

⁽¹¹⁾ ראה הלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן פ"ג ס"א.

יב

לְקראת שבת

הענין בעומק יותר:

התוכן של מניין הוא, שכל דבר המנוי נחשב כאחד, אין מתייחסים לתוכן והמהות של הדבר השונה מאחד לרעהו. משה רבינו נחשב במנין לאחד בלבד, והקטן שבישראל אף הוא נמנה לאחד. וכיוצא-בזה במצוות ספירת-העומר, שאף היא (כפרשת במדבר) הכנה לחג השבועות: כל יום מימי הספירה נחשב ל"אחד", הן ימים פשוטים, הן ימי חול המועד, שש"פ, ראשי חדשים וכיו"ב – הכול שווה לגמרי, וכל יום נחשב לאחד בלבד.

דבר זה, אשר הימים שווים במספרם, ובני ישראל – ע"י מנייתם – נעשים שווים, מורה על אותה נקודה פנימית, שהיא באמת בשווה אצל כל בני-ישראל, ואצל כל הימים.

כלומר: בין בני-האדם ישנם חילוקים רבים וגדולים, יש מי שהוא בעל שכל רחב יותר, ויש מי שמידותיו תרומיות, וישנם "מארי עובדין טבין" המתייחדים במתן צדקה ופעולות טובות. ואמנם ישנו דבר אחד המשותף לכולם, והוא שכולם יהודים ונשמתם חד היא עם הקב"ה. ודבר זה הוא הנמנה ובא לידי גילוי בשעת המנייה.

ועד"ז בימים דספה"ע: בשעה שאצל היהודי בהתגלות אותם תכונות שבהם הוא שונה מחבירו, כבשכלו, מידותיו הטובים ומעשיו – אזי בוודאי יש הבדל בין ימים טובים, שבתות, ראשי-חדשים וימות החול. אשר יום ליום יביע אומר, ובכל יום האדם יכול להתעלות בדרך אחרת;

אבל כאשר מתגלה אצל היהודי ("וספרתם לכם") הנשמה שלו, ואיך שהיא חד עם הקב"ה ("עצם הנשמה") – אזי אין חילוקים בין כל הימים, והתוכן הפנימי של כל הימים הוא אחד – לעשות רצון קונו. וכך בכל פעולות נראה איך שכל בקשתו היא אך ורק "לעשות רצון קונו".

וזוהי ההכנה המתאימה למתן-תורה: הדיבור הראשון מעשרת הדיברות הוא "אנכי הוי' אלוקיך" – שהקב"ה הוא ה"אלוקיך", "כוחך וחיותך"¹² של היהודי, ולא דבר נוסף על מציאותו. החיים האמיתיים של היהודי הם דביקות בה', וכל מעשיו דיבוריו ומחשבותיו, כמו שכלו והרגש שלו – אינם אלא כלי ביטוי לדביקות זו.

ולכך מגיעים אחרי ההכנה של ספירת העומר, שאז עבודת השם היא לגלות איך כל יום הוא "אחד", ימים טובים כימות החול – שכל מגמתו של היהודי תמיד היא רק בדביקות בה'.

אמנם, נשתנה המניין דספירת העומר מהמניין דבני ישראל בפרשת במדבר – אף ששניהם הכנה למתן-תורה:

במשנה שקנסו את משמרת בילגה ש"בילגה לעולם חולקת בדרום" [היינו, דהגם שמצד הדין "הנכנסין חולקין בצפון"³² (המשמרת שמתחילה את עבודתה נוטלים חלק בקדשים בצפון, דצפון עיקר³³), מ"מ] קנסו את משמרת

32) כדי שיראו שהן נכנסין, והיוצאין חולקין בדרום כדי שיראו שהן יוצאין.

33) ראה רש"י במשנה סוכה שם ד"ה הנכנסים ש"הצפון עיקר שהרי קבעו הכתוב לשחיטת קדשי קדשים". ובפיה"מ שם: "כי השחיטה בצפון כו". ולכאורה הול"ל הטעם (עכ"פ – כעוד טעם) דלחם הפנים שולחנו בצפון. וי"ל דחלוקה זו ה"ה גם בקרבנות מזבח* (סוכה נה, ב (במשנה*)) והמזבח ה"ה לדעת הרוב (רובו) בדרום העזרה (ראה זבחים נט, א).

*) ומה שהרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ד הי"ב) הביא רק דחלוקת לחם הפנים (להנכנסים) היא בצפון (ולא בנוגע חלוקת שאר קדשים כו') – כי "הרמב"ם כו' אינם אלא מעתיקי הגמרא כו'" (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ב), ובמשנה מפורש רק בנוגע לחלוקת לחם הפנים.

**) כן מוכרח לומר בנוגע לחילוק שתי הלחם בחג השבועות (במשנה שם), שחלוקתם היא בצפון – שהרי מכיון שחלוקתם היא ביחד עם חלוקת לחם הפנים:

– כלשון המשנה שהי' אומר בחדא מחתא "הילך מצה הילך חמץ"*) וכפי' – ששולל שלא נאמר שמחליף, שהשיללה אינה מודגשת כשאומר בהפסק זמן בין זה לזה. ובפרט להגירסא (ראה שינויי נוסחאות במשנה שם) "הילך מצה הילך חמץ הילך מצה הילך חמץ" (ב'

*) ואין להקשות מפרש"י פסחים (הובא לקמן בפנים ההערה) דחלוקת לחם הפנים נעשית בהשעה דבויכין ואח"כ מקריבין ה(מוספין וזו)תמיד כו', וא"כ אין זמן לחלק עוד דברים עם לחם הפנים - שהרי אין בפרש"י שאא"פ לחלקו בשעה - ובלאו הכי מסתבר לומר שבלשון רש"י וחולקין הלחם מיד כולל גם אכילתו, שהרי תכלית החלוקה היא האכילה. ולהעיר דכשאין אוכלים אותם מיד מתחלקות לערב (משנה מנחות הובא לקמן בפנים ההערה).

ולהעיר, דלכאורה צ"ע האם ברכת המזון (שהיא מן התורה) אחרי אכילת לחם הפנים היא הפסק או היסח הדעת בעבודת המקדש - אבל אינו דכל-שכן היא מברכה ועשה"ד וכו' (תמיד רפ"ה).

**) וראה ערוך לנר (לסוכה נו, א ד"ה והילך מצה) שקור"ט בזה. רצע"ק בלשון המאירי כאן.

לְקראת שבת

כא

בילגה ש"לעולם חולקת בדרום (כה"יוצאין"] וטבעתה קבועה וחלונה סתומה" (וביאור קנסות אלו דטבעתה וחלונה יובא להלן). ובש"ס הובאו על הקנס ב' טעמים: (א) משום "מעשה במרים

פעמים), דפירוש הפשוט בזה הוא, ד"הילך מצה (הילך חמץ)" לכהן השני הוא לאחרי " (הילך מצה) הילך חמץ" לכהן הראשון –

הרי מובן, שב' החלוקות היו במקום אחד.

והנה בנוגע לחלוקת עורות התמידין ומוספין (כברש"י ד"ה באימורי (במשנה שם) ד"ה ובמוספין (שם נו, ב)), שבפשטות אין החלוקה ביחד עם חלוקת לחם הפנים

– כי חלוקת לחם הפנים היא תיכף לאחרי הקטרת הבזיכים כפרש"י פסחים (נח, א ד"ה בזיכים) (במשנה מנחות (צט, ב) "הקטירו הבזיכין והחלות מתחלקות כו" – אבל שם אפשר לפרש דכוונתו רק לבאר דבזיכין מתירין החלוקה (או דשולל שלא לאחרה למוצש"ק כבשבת שביוהכ"פ (כבהמשך המשנה שם)), משא"כ בפרש"י פסחים שם מפורש "וחולקין הלחם מיד" – שנכללת באותה השעה **דבזיכין**], ועורות התמידין והמוספין – הרי לא הקריבו תמיד של בין הערביים עד לאחרי חלוקת לחם הפנים, וכן המוספין – לדעת ר"ע (פסחים שם) בזיכין **קודמין** למוספין.

ועוד ועיקר גם לדעת ר"י וכ"פ הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ד הי"ב) דמוספין קודמין לבזיכין – העורות אין ראויים להשתמש בהם בשבת (ראה פרש"י ד"ה בתרתי שבת קטז, סע"ב. תוד"ה טומנין שם מט, סע"א) ובפרט – שהחלוקה הצריכה חתיכת העור (כן – כיון דגם מליחתם הייתה בעזרה (מדות פ"ה מ"ג) מסתבר שהייתה טמוכה לחלוקתם). היתה צ"ל חלוקתם וגם עוד **דהתמיד דהבוקר** במוצ"ש*** (על דרך חלוקת לחם הפנים בשבת שחל ביו"כ דמתחלקות לערב – משנה מנחות שם) –

אפשר לדחוק ולומר דחלוקתם לא היתה דוקא במקום חלוקת לחם הפנים. וראה לקמן הערה 40.

***) בערוך לנר סוכה (נו, ב) דמקשה על פרש"י וממשיך "ואין לומר דהפירוש הוא שיחלקו במוצאי שבת דא"כ מאי פריך לקמן ואלו במוספין חולקין לא קתני דלמא לכך לא קתני דלא איירי רק מה שחלקו בשבת כשהיו נכנסין שנים ממשמר זה ושני ממשמר זה" - אבל תירוץ פרש"י מובן, שהרי החלוקה שבמשנה כוללת גם חלוקת שבת ויוהכ"פ, ואז כל החלוקה היא ב**מוצש"ק** ולא כשהיו נכנסים כו'. (גם: תירוצו "דלא איירי רק כו" - צריך תירוץ **למה** לא איירי כו'). ואולי מביאו רק **לסיוע** לפירושו.

^[1] ראה לקו"ת שלח מ, ג. בלק עג, ג. ע"פ הכוונה המבוארת בשו"ע או"ח ס"ה.

שגוף זמן התוספת נעשה קדוש בקדושת שבת ויו"ט²⁵. ועיי' בתוס' במו"ק (ג, ב ד"ה יכול) לענין תוספת שביעית, שכתב "איכא למימר דמבחריש ובקציר מפקינן דצריך תוספות כלומר שהשביעית מתחלת משנה הששית וכל דין שביעית יהי' לששית דהכי קאמר רחמנא דשביעית מתחלת קודם שנת השביעית"²⁶. ולהעיר ממש"כ הט"ז (שם סתר"ח) דמאן דיליף מחריש וקציר תשובות ס"ל ה"ה נמי כל שבת ויו"ט בעי תוספת.

[ואעפ"כ גם להנך דיעות – בחג הפסח אי אפשר לקדש ולקיים מצות אכילת מצה בזמן התוספת (תוס' ורא"ש שם. שו"ע או"ח (ודאדמו"ר הזקן) סתע"ב סוס"א (ס"ב)²⁷], כי מצוות אלו תלויות במציאות דלילה, והשייכות שע"י "שכינות" אינה יכולה לפעול שתהי' כאן מציאות הזמן הנדרשת (לילה)²⁸].

אבל איכא דאמרי דדין תוספת הוא רק לענין איסור (האדם ב)מלאכה (ראה תוס' כתובות מז, א ד"ה דמסר (בתירוץ הא'). שו"ע אדמו"ר הזקן סרס"א שם. סתצ"א ס"ג. מנחת חינוך מצוה שכג סק"א), והיינו משום שלשיטתם יש לזמן תוספת היום רק שייכות חיצונית לזמן השבת, אבל אין כלל מקום לומר שנעשה חלק מזמן השבת. ובמילא

25 ודו"ק היטב בלשון הט"ז (סו"ס תרסח) שכתב "והוה כמו בלילה ומחר ממש".

26 ואף שהתוס' כתבו כן רק להקא-סלקא-דעתך. הרי במסקנא י"ל שממעט רק מחיוב מלקות וכמו דממעטינן (ביומא שם ע"א) תוספות מעונש ואזהרה.

27 וברמ"א (ודאדמו"ר הזקן) או"ח סתרל"ט ס"ג (ס"כ) – מב"י בשם א"ח לענין אכילה בלילה הא' בסוכה.

28 אבל ראה לשון הט"ז שבהערה 25. מג"א או"ח סרס"ז סוסק"א.

רשאי אדם בזמן זה רק להוסיף על עצמו באיסור אסיית מלאכה וכיו"ב, אבל אי אפשר לקיים אז המצוות התלויות בזמן השבת. ויעוי' בדברי הגאונים שהביא הרשב"א בברכות (כו, ב), וכ"ה בב"י לטור (או"ח סו"ס רסז), שאינו אומר קידוש ולא הבדלה עד הערב. ולענין אכילת סעודת שבת – ראה במהרש"ל שהביא הט"ז (סוסרצ"א) דלא לאכול סעודת שבת עד הלילה. וכן כתבו עוד²⁹.

ולכאורה תהי' עוד נפקותא מזה, אי מצות תוספת היא מצות עשה פרטית, דהוי מעצם קדושת היום (והוי מצות עשה שהזמן גרמא), או דהוי מ"ע כללית לכל הימים טובים כו"³⁰.

ויעוי' בכל הנ"ל – בצפע"נ להרמב"ם (הל' שביית עשור שם), לענין תוספת דיוהכ"פ בעיניו: "דזה הוה גדר מצוה לא גדר איסור... וגם נפקא מינה אם על התוספות יש שם יוהכ"פ או הוא דבר בפני עצמו. ונפקא מינה אם יוהכ"פ מכפר כו"³¹.

ג

יסיק דחילוקי רש"י והרמב"ם בביאור סוגיית הגמ' בסוף סוכה – הם לשיטתייהו בענין הנ"ל

ושוב מצינו גדר ה"שכינות" סוגיא דסוף סוכה הנזכר בריש דברינו. דאיתא התם

29 וכן בדיעה הב' בשו"ע אדמו"ר הזקן סרס"ז שם [אבל שם כתב "צריך לאכלן בעיצומו של יום ולא בתוספתו" (ראה ב"ח לטאו"ח ר"ס תעב). ולהעיר גם מרש"ל בתשובה שהובא בט"ז שם סתרס"ח].

30 וראה בענין חקירה זו – בביאור הרי"ף פערלא לסהמ"צ רס"ג עשה לד (קצת, א ואילך).

31 וראה שו"ת צפע"נ (דווינסק) ח"ב סוסל"ב.

בשעה שמנו את בני-ישראל, לא היו בני-ישראל צריכים לעשות מאומה, ובעצם מציאותם היו הם עוד "אחד" לפקידה. והיינו, שבעניין זה דמניית בני ישראל, לא צריך האדם לעסוק בעצמו בעבודת ה', וה"ז כמו מתנה מלמעלה.

אבל אודות המצוה דספירת העומר נאמר "וספרתם לכם" – "שתהא ספירה לכל אחד ואחד"¹³. כלומר, שעבודת השם דספירת העומר, היא תלויה ועומדת בעבודת האדם הפרטי. ספירת העומר אינה מצוה המוטלת על הציבור, אלא מצוה המוטלת על היחיד.

שהרי תוכנה הפנימי של מצוה זו, הוא בעליה מדרגא לדרגא במ"ט שערי בינה, ובבירור כל כוחות האדם שהם שבע פעמים שבע (כמו הכוונות הידועים של בירור מ"ט המידות: חסד שבחסד, גבורה שבחסד וכו'). וע"ז נצטוינו (ברוחניות): "וספרתם לכם" – "וספרתם" מלשון "אבן ספיר", דהיינו שצריכים לעשות את ה"לכם", המציאות של האדם – "וספרתם" בהיר ומזוכך כ"ספיר"¹⁴.

ואלו הן שתי הכנות למתן תורה: הכנה אחת, היא שהקב"ה "מונה" את כל בני-ישראל, ומגלה את כוחם ופנימיות נפשם, אשר הם "אחד" עמו יתברך. והכנה זו היא בדרך "מלמעלה" – ומטרתה שהעולם יכיר בחשיבותם של ישראל כהכנה לפעולת ישראל בעולם אחרי מ"ת.

וההכנה השנית, היא שישאל מונים ומתעלים בעילוי אחר עילוי, עד שמגיעים לשלימות נפשם, וה"ה ראויים שהנהגתם תהיה כפי המתאים ל"אחד" שבנשמתם.

13 מנחות סה, ב.

14 לקוטי-תורה אמור לה, ב.

פנינים

דרוש ואגדה

איך באה נקודת היהדות ליד גילוי?

במדבר סיני באחד לחודש מתוך חִיבתו לפניו מונה אותם כל שעה (א, א. רש"י)

לכאורה תמוה הדבר, הרי טעם הדבר שסופרים דברים החביבים הוא שמפני יוקרם רוצה האדם לדעת מנינם המדויק, אך הקב"ה ש"לפניו נגלו כל תעלומות" בוודאי יודע את מספרם המדויק של בני ישראל, וא"כ מדוע ה"ה מונה אותם כל שעה?

ויש לבאר בזה, דהנה חביבותם של ישראל לפני המקום שמפני כן מונה אותם, אינה נובעת ממעלתם בעבודת השי"ת, שהרי יש בה בחינות ומדריגות שונות, ואין אחד דומה לחבירו בדרגתו.

ומזה שבעת מנין בני ישראל לא ה' חילוק בין איש לרעהו, וכולם – מה"גדול שבגדולים" עד ה"פחות שבפחותים" – נמנו בשווה, נמצא שחביבותם לפני המקום שלשמה נמנו היא הנקודה שבה שווים כל ישראל, ואין בזה חילוקים. והיא נקודת היהדות ("דער פינטעלע איד") שבלב כל אחד מישראל, שנמצאת בכל אחד בשווה.

אך נקודה זו שכלב, דרגתה נעלית עד מאוד, וגבוהה מעל גבוה היא, ולכן אין "חיבתם" זו של ישראל באה ליד גילוי, ואינה ניכרת (ע"ד הרגיל).

ולכן מונה אותם הקב"ה כל שעה, שמנין זה הוא "להודיע חיבתו" (רש"י ר"פ שמת), דחיבתו זו של ישראל, שהיא נקודת היהדות, תבוא ליד גילוי, ותודע לכל.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ח עמ' 1 ואילך)

איך אפשר להיוולד כמה פעמים?

ואלה תולדות אהרן ומשה מלמד שכל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו (ג, א. רש"י)

לכאורה יש לתמוה, הרי כמו שבלידה גשמית רק אמו היא המולידה אותו, כמו"כ בלימוד התורה ה' צ"ל שרק זה שלימדו תורה בפעם הראשונה הוא זה ש"כאילו ילדו", וא"כ מדוע "כל המלמד בן חבירו" (ולא רק בפעם הראשונה) ה"ז "כאילו ילדו"?

ויש לבאר בזה, ע"פ תורתו הידועה של הבעש"ט שכל רגע ורגע מחי' הקב"ה את העולם, ובורא אותו מחדש (עיין בזה בארוכה בספר התניא שער היחוד והאמונה פ"א). ונמצא עפ"ז, שגם חיות האדם מתחדשת בכל רגע ורגע ממש.

והנה חיי בני ישראל תלויים ועומדים בלימוד התורה הק', וכמו שאומרים (ברכות ק"ש של ערבית) "כי הם חיינו ואורך ימינו". והפורש מן התורה עונשו כרת (סנהדרין צט, א), כי ה"ז כפורש מן החיים ר"ל.

ועפ"ז יבואר הא ד"כל המלמד בן חבירו תורה" ה"ז "כאילו ילדו", כי באם לא ה' מלמדו תורה ברגע זה, לא ה' "בן חבירו" מקבל את חיותו המחודשת מהקב"ה התלוי בתורה, ורק מכיון שלמדו מקיים הקב"ה ובורא את "בן חבירו" מחדש. ומובן שה"ז "כאילו ילדו" ממש.

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ג עמ' 8 ואילך)

לקראת שבת

יט

בארוכה בלקו"ש חט"ז ע' 233 ואילך): (א) השכינות גורמת לשייכות פנימית, היינו שהזמן שלפני ולאחרי שבת, מצד שכינותו לשבת, משתנה בעצמו ומקבל²¹ מעצם קדושת השבת²². (ב) הזמן עצמו אינו נעשה קדוש בקדושת השבת, ויש כאן רק "דין בהנהגה", דכיון שהוא בשכינות לזמן השבת אזי חל על האדם חיוב ההכנה וכו' לשבת²³.

ומעתה י"ל דהיא היא מחלוקת הפוסקים אי רשאי לקיים בזמן התוספת קידוש שבת וכו'. דאיכא דאמרי דבזמן התוספת שפיר מקיים מצות קידוש ואכילת שבת וכו"ב (כ"מ דעת הר"י מקורביל בתוס' פסחים צט, ב ד"ה עד. רא"ש שם ס"ב. ובברכות פ"ד ס"ו. הר"א ורבינו ירוחם שהובאו בב"י סרס"ז. ט"ז או"ח סו"ס רצא. סו"ס תרסח בארוכה. דיעה הא' בשו"ע אדמו"ר הזקן סרס"ז ס"ג²⁴. שו"ע אדמו"ר הזקן סתע"ב ס"ב), והוא משום דנקטי

21 אלא שבשביל חלות קדושה זו צ"ל גם קבלת השבת, כדמשמע מפשטות הלשון בשו"ע או"ח שם. וכן מפורש בקונטרס אחרון לשו"ע אדמו"ר הזקן סי' רסא סק"ג. אבל להעיר דכתב שם, שגם הבין השמשות הוא בכלל התוספת בעל כרחו אף אם הוא יום כיון שהוא סמוך לחשיכה ממש, ואף שלא קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר סיני. וראה ריטב"א ר"ה ט, א (ד"ה יכול קרוב לסופו) ובהמצויין לקמן הערה בסוף הסעיף. 22 להעיר ממכילתא יתרו עה"פ זכור: זכור מלפניו ושמור מלאחריו מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו, שהטרף נעשה דם ובשר הזאב, אבל – לאידך גיסא – זהו לא בשעה שטורף והורג כ"א לאחר זמן. וראה בארוכה בלקו"ש חט"ז שם.

23 ועיין בלשון הרמ"א (או"ח סי' רנו) שכתב "ונהגו בקהלות הקדושות שכל שהוא סמוך לשבת כחצי שעה או שעה שמכריז ש"צ להכין עצמן לשבת כו'", והביאו אדמו"ר הזקן כשהוא מוסיף ע"ז "שצריך להוסיף מחול על הקודש כו'", היינו דמילתא חדא היא.

24 וראה מגן אברהם שם סק"א בסופו.

ב

יבאר עפ"ז פלוגתא בדין תוספת שבת ויו"ט – אי רשאי לקדש ולאכול סעודתו בזמן התוספת

הנה, חקירה בדומה להנ"ל מצינו לחקור גם בדין תוספת מחול על הקודש דיום הכפורים (שהוא לדברי הכל מן התורה¹⁹) וכן דשבת ויו"ט (ותלוי בין השיטות אם הוא מן התורה או מדרבנן²⁰), שזהו מגדר "שכינות" – שהזמן "שכן" וסמוך לשבת לפני' ולאחרי', ואף הכא מצינו להגדיר קדושת זמן זה בב' אופנים (ראה

17 וראה להלן הערה 54.

18 וביחד תמצא סברא כללית זו בג' הדברים הכלליים ד"עולם שנה נפש", כי בר מצרא הוא שכינות במקום ("עולם"), דין תוספת מחול על הקודש דלהלן הוא "שכינות" בזמן ("שנה"), ועונש אנשי משמרת בלגה דסיום מס' סוכה המבואר להלן הוא "סמיכות" של בני אדם השייכים למשמרת אחת ("נפש").

19 ראה ביצה (ל, א): תוס' יוהכ"פ מדאורייתא. יומא פא, ב. וש"ג. רמב"ם הל' שביתת עשור פ"א ה"ו (לצום ולהתענות). טוש"ע (ודאדמו"ר הזקן) סתר"ח (בעיניו ובאיסור מלאכה).

20 רי"ף יומא שם. רא"ש שם פ"ח ס"ח. שו"ע או"ח (ודאדמו"ר הזקן) סרס"א ס"ב (ס"ד). שו"ע אדמו"ר הזקן ר"ס תר"ח. ודעת הרמב"ם בזה כו' – ראה בנושאי כלים לרמב"ם שם. ולטוש"ע בסי' רס"א, תר"ח. שדי חמד כללים מערכת תיו כלל נד.

שיטות הראשונים בדיני תורה הנובעים מגדר "שכינות"

יבאר פלוגתת רש"י והרמב"ם בדין בר מצרא, דנחלקו אם הוא דין בהנהגה או שיש לבר מצרא קנין בגוף השדה / יסיק דיש כאן פלוגתא כללית בדיני התורה בענין "שכינות" וסמיכות ב' דברים, ועפ"ז יבאר פלוגתות שמצינו – בדין תוספת שבת ויו"ט, ובדין נגעי בתים / יבאר לפ"ז חילוק הרמב"ם ורש"י בביאור הסוגיא דסוף סוכה

א

יבאר פלוגתת רש"י והרמב"ם בהגדרת דין בר מצרא, והנפקותות לדינא
ידוע לשון הש"ס בסוף סוכה, "אוי לרשע אוי לשכינו, טוב לצדיק טוב לשכינו". והנה, הגדרה זו שהשכינות פועלת אשכחן שהזכירה חז"ל אודות הנזכר בפרשתנו בסמיכות "דגל מחנה ראובן" שחנו "תימנה" (ב, י) לבני קהת שחנו "על ירך המשכן תימנה" (ג, כט) – כמו שהביא רש"י עה"פ "משפחות בני קהת יחנו גו' תימנה": "וסמוכין להם דגל ראובן החונים תימנה, אוי לרשע ואוי לשכנו, לכך לקו מהם דתן ואבירם ומאתיים וחמישים איש עם קרח

ועדתו שנמשכו עמהם במחלוקתם".¹
אבל באמת הא ד"אוי לרשע ואוי לשכינו" אינו ענין רק למילי דאגדתא, אלא כמו שהביא רש"י בסוכה שם בשם התורה כהנים שיש גדר חלות שע"י "שכינות" גם להלכתא גבי נגעי בתים, שאם כותל מפסיק בין שני בתים ונראה נגע בכותל לצד בית זה, בעל הבית האחר צריך ג"כ לחלוץ, דכתיב וחלצו את האבנים (מצורע יא, מ) לשון רבים, וקאמר עלה בתו"כ "מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכינו". וכן הוא במתני' דנגעים (פי"ב מ"ו).

(1) וראה להלן הערה 54.

לבאר יותר גדר דין זה של הש"ס לשיטתו, שדין בר מצרא אינו (רק) שהלוקח צריך להתנהג באופן של ישר וטוב, אלא זהו דין כללי (כנ"ל), ולכן מנע הרמב"ם את הלומד מלהבין שעיקר טעם הדין הוא רק משום שהעכו"ם הלוקח לאו בר ועשית הוא, וראה להדגיש חלקו ושייכותו של בר המצר דהעכו"ם בהך דינא.

[ובזה יש לבאר כמה שינויים בין רש"י להרמב"ם להלן בסוגיין. דגבי הא ד"מכר כל נכסיו לאחד לית בה משום דינא דבר מצרא" (קח, רע"ב) – דבפרש"י (ד"ה לית) כתב "שלא תקנו חכמים ללוקח להסתלק לעשות הישר והטוב לבעל המצר שהוא רעה למוכר שזה לא יקנה השאר כו", והרמב"ם כתב (פי"ב ה"ו) "אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה שהרי היא והאחרת קנה כאחד". דרש"י הדגיש צד ההפסד והלוקח "לא תקנו חכמים ללוקח להסתלק". . שהוא רעה למוכר¹³, היינו משום שעיקר כל דין בר מצרא הוא משום חובת עשיית טוב וישר דהלוקח, ולהכי ליכא לחיוב עשיית טוב וישר על הלוקח היכא שיבוא מזה הפסד ורעה. משא"כ הרמב"ם פתח בלשון העוסק בצידו של הבר מיצר בזה, דהכא פטור הוא, וגם הדגיש הפטור שמצד אופן הקנין שיש כאן, היינו שראה להדגיש הא דליכא חלות דין על השדה¹⁴. וכן גבי הא ד"לאשה

בגמרא "עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב" (וראה לעיל הערה 6, 8 דעת הרא"ש). וראה בפנים בסמוך בחצא"ר.

וראה לקו"ש ח"ח ע' 29 הערה 11 שעל המוכר יש האיסור דלפני עור.

(13) ועד"ז הוא ברא"ש שם סכ"ז.

(14) וראה לח"מ שם פי"ג ה"ח.

וליתמי כו' לית בה משום דינא דבר מצרא", דבפרש"י שם כתב: "מכר לאשה לא מסלקין לה דלאו אורח ארעא לאהדורי ולבקש מי שיש לו קרקעות למכור ומה שבא לידה ראשון אין לנו לומר ועשית הישר והטוב להרחיקה מעליו וכן יתמי", והרמב"ם כתב (שם הי"ג וי"ד): "המוכר ליתומים קטנים אין בו דין בעל המצר הטוב והישר שעושיין חסד עם אלו יתר מבעל המצר. וכן המוכר לאשה . . חסד הוא שתעמוד הקרקע בידה". דלרש"י מספיק השלילה "אין לנו לומר כו' להרחיקה מעליו", דליכא חובת עשיית טוב וישר על הלוקח. משא"כ להרמב"ם צריך טעם חיובי הגורם שינוי לגדר הקנין שיש בהשדה ודוחה לדין בר מצרא שיש בד"כ בקנין שדה כזו¹⁵. ועוד יש לבאר עפ"ז שינויים בין רש"י להרמב"ם בפ"י המשך סוגיין¹⁶.

וכבר הוכחנו בכמה מקומות יסוד גדול, דגם בסוגיות והלכות שבהשקפה ראשונה שונות המה זו מזו ואין מקום למצוא שייכות ביניהם, הנה כיון שהתורה אחת היא – ע"י העמקה כדבעי יש מקום למצוא גם נקודה משותפת לכולם, או יסוד אחד וסברא כללית שממנה מסתעפים דינים בתחומים שונים (וכפי שמצינו דרך לימוד זו בספרים מכמה גדולי ישראל, ובמיוחד אצל הגאון מרוגצוב). ושוב י"ל, דשתי ההסברות בדין דבר מצרא הם ב' דרכים בהסברת גדר כללי שמצינו בדיני התורה (אלא שבכל תחום בא גדר זה לידי ביטוי בהתאם לגדרים המיוחדים לתחום זה), והוא – אם ענין

(15) וראה מלחמות ה' בסוגיין שם.

(16) גם יש לבאר עפ"ז מש"כ הרא"ש (שם ר"ס כג) "אין ליפות כח המצרין כ"כ כו" (המשך הלשון נעתק לעיל הערה 8). ועוד.

ולהלן יתבאר דבאמת מצינו גדר זה בעוד כמה דינים והלכות, ויתחדש בדברינו דיש בזה ב' שיטות כלליות בין רבותינו איך להגדיר חלות דין שע"י שכינות, ועפ"ז יתבארו גם כמה דקדוקים בדברי המפרשים בסוף סוכה, ויתחוויר היטב מה ראה רש"י להביא התם דין נגעי בתים הנ"ל.

דהנה, אחד הענינים שמצינו בו ענין השייכות בין שכנים הוא בדין בר מצרא (ב"מ קח, א. רמב"ם הל' שכנים פ"ב ה"ה), דכשאחד קונה קרקע מחבירו, יכול הבר מצרא (שיש לו קרקע בשכינות לקרקע זו) לסלק הלוקח מן השדה ולקנותה לעצמו, וילפינן לה מדאמר קרא (ואתחנן ו, יח) "ועשית הישר והטוב בעיני ה'", וה"ז טובה עבור הבר מצרא שיהי' שדותיו סמוכות זו לזו. והאופן שנזכר דין זה בש"ס (ונפסק ברמב"ם וכו') הוא היכא דהלוקח כבר קנה השדה, שאז מדין "ועשית הישר והטוב" מסלקין אותו מן השדה (וכן נזכר בטוש"ע חו"מ ריש הלכות מצרנות (סי' קעה)). ומזה מובן, דהחיוב חל בעיקר על הלוקח, דמכיון שלגביו אין חילוק כ"כ בין שדה זו לבין שדה במקום אחר, משא"כ לגבי הבר מצרא – לפיכך ה"ז "ישר וטוב" שהבר מצרא יהי' הקונה דקרקע זו³. וכן משמע גם מדין הגמרא⁴ (שם קח, ב) ש"זבין לעכו"ם לית בה משום

(2) אבל הרמב"ם אינו מעתיק מן הש"ס "בעיני ה'". וכן ממשיך אח"כ בהיפך הסדר "טוב וישר הוא" וכן בסוף הל' שכנים. וכן הוא בכ"מ בטור וכו'. וצ"ע.

ובשו"ע אדמו"ר הזקן הל' מכירה כו' סוס"ה "ועשית הישר והטוב בעיני ה' אלקיך". – וכנראה הוא טעות הדפוס. ויש לברר בדפוסים הקודמים.

(3) וכמפורש בכמה מקומות, וראה לקמן בהערות.

(4) וראה עוד לקמן החילוק איך מתפרש דין זה לעכו"ם.

דינא דבר מצרא כו' עכו"ם ודאי לאו בר ועשית הישר והטוב הוא". והיינו, ש"דינא דבר מצרא" חיובו הוא על הלוקח, ולכן אינו חל כאשר "זבין לעכו"ם".

אמנם, עדיין יש לחקור בגדר דין בר מצרא, דמצינו לבאר בב' אופנים: (א) "דין בהנהגה" – זהו רק ענין של הנהגות ישרות וטובות. והיינו, שלא נחסר כלום בתוקף הקנין דהלוקח, ורק שחכמים חייבוהו להתנהג באופן של "ישר וטוב", ולכן מוכרח הוא לתת את השדה (שהיא כבר שלו לגמרי) לבר מצרא (ועד"ז יש לבאר שאר הדינים דבר מצרא). (ב) החיוב של "ועשית הישר והטוב" פועל שתהי' להבר מצרא בעלות מסויימת בהשדה. ולכן, מה שהלוקח מחוייב לתת השדה להבר מצרא, אין זה רק חיוב מצד הנהגה טובה המוטל עליו, אלא משום שהשדה יש לה שייכות להבר מצרא, ובלשון הנימוקי יוסף (ב"מ שם ד"ה והלכתא צריך למקנא מייני⁵) "כאילו יש לו קצת קנין בגופו של קרקע". והחילוק בין ב' האופנים: להאופן הא', שדינא דבר מצרא זהו גדר של הנהגה טובה, נאמר ציווי זה (ד"ועשית הישר כו") להלוקח, שהוא צריך להתנהג באופן ישר וטוב ולתת את השדה להבר מצרא (אלא שאם אינו רוצה, ב"ד מכריחים אותו). אך להאופן הב', שזהו דין בקנין הקרקע, הנה אע"פ שגם לדרך זו "ועשית הישר והטוב" מתייחס להלוקח, מ"מ הציווי (וקיומו בפועל) נוגע גם לבי"ד. דמצד "ועשית הישר והטוב" נתנו חכמים להבר מצרא קצת קנין בגוף השדה, והחלישו את קנינו של הלוקח, ובמילא צריך הוא להסתלק מן השדה.

(5) וראה לקמן הערה 12.

ומעתה י"ל, שבענין זה נחלקו הראשונים, ובמיוחד מודגש הדבר בחילוקי דיעות דרש"י והרמב"ם. דהנה, בטעם הדין דבר מצרא – מצד "ועשית הישר והטוב" – כתב רש"י (שם קח, א ד"ה ועשית) "דבר שאי אתה נחסר כ"כ, שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן המצר להיות נכסיו חלוקים". אבל הרמב"ם (הלכות שכנים שם) ביאר הדין וטעמו – ד"יש לחבירו שהוא בצד המצר שלו ליתן דמים ללוקח ולסלק אותו. . . ודבר זה משום שנאמר ועשית הישר והטוב אמרו חכמים הואיל והמכר אחד הוא טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המצר יותר מן הרחוק".

והיינו, דלדעת רש"י זוהי הנהגה טובה⁶ המתייחסת לגמרי להלוקח – "דבר שאי אתה נחסר כו' ולא תטריח על בן המצר כו". וכפי שהדגיש זאת רש"י להלן בסוגיין, בדין "זבין לעכו"ם עכו"ם לאו בר ועשית וכו'" – "ואין לנו לומר על דב"מ ועשית הישר והטוב אלא ללוקח כו' ללוקח נאמר משוך ירך ויקחנה זה". אבל לדעת הרמב"ם, אין זו הנהגה טובה דהלוקח (לטובת הבר מצרא), אלא הדבר נחשב להנהגה טובה בכלל, היינו שיש כאן אמירת חכמים⁷

והיינו, דלדעת רש"י זוהי הנהגה טובה⁸ המתייחסת לגמרי להלוקח – "דבר שאי אתה נחסר כו' ולא תטריח על בן המצר כו". וכפי שהדגיש זאת רש"י להלן בסוגיין, בדין "זבין לעכו"ם עכו"ם לאו בר ועשית וכו'" – "ואין לנו לומר על דב"מ ועשית הישר והטוב אלא ללוקח כו' ללוקח נאמר משוך ירך ויקחנה זה". אבל לדעת הרמב"ם, אין זו הנהגה טובה דהלוקח (לטובת הבר מצרא), אלא הדבר נחשב להנהגה טובה בכלל, היינו שיש כאן אמירת חכמים⁹

(6) וברא"ש ב"מ שם סו"ס כ: אף בזה שייך הישר והטוב כי ימצא להחזיק במקום אחר.

(7) עד"ז הוא לשון הטור שם, אבל: א) לא כתבו בתחילת דבריו כטעם על עצם דין דבר מצרא אלא כהקדמה "לפיכך אם יש שום הפסד למוכר כו". (ב) בשינוי לשון קצת: דינא דבר מצרא תקנת חכמים הוא משום ועשית הטוב והישר הואיל והוא רוצה למכור כו'.

(8) וראה לשון הרא"ש (שם סי' כג): וכיון שלא גילה ללוקח מיד שידע בקניי' שהוא חפץ שיעשה עמו טובה ויניח לו השדה.

(9) ולהעיר מתשובות מיימוניות לספר קנין (סי' טז):

הרי הוא קרוב למ"ע.

(10) להעיר מביאור הרגזובי במחלוקת דר"ע ור"י (צפע"נ לירושלמי סנהדרין פ"א ה"א. מהדו"ת עט, ג) אם המשפט עושה קנין או רק חיוב. וראה צפע"נ עה"ת (עה"פ ועשית הישר והטוב) במחלוקת דר"ע ור"י ובהנסמן שם.

(11) ומה שבש"ס קאמר "עכו"ם ודאי לאו בר ועשית הישר והטוב", יש לפרש להרמב"ם דמכיון דלעכו"ם אין שייך כל ענין המצות לא תקנו בזה בכלל דין בר מצרא.

(12) ואולי י"ל עוד נפקא מינה: לדעת הרמב"ם חיוב "ועשית הישר והטוב" חל כשנעשה זה בר מיצר (וראה גם נמוק"י דלעיל בפנים) וא"כ זהו גם בנוגע להמוכר שהרי חסר גם בבעלות המוכר (אף שדין בר מצרא דועשית הישר והטוב לא הטילו חכמים על המוכר). וכן משמע קצת ממ"ש בהנוגע להמוכר לעכו"ם ולא כמ"ש בש"ס (וכפנים). וראה דבריו שם ריש פי"ד (טוש"ע שם סעיף לא).

משא"כ אם זהו רק דין של הנהגה טובה דלוקח הרי זה נעשה רק כאשר כבר קנאה לוקח, ואין שייכות להמוכר כמפורש בפרש"י שם ד"ה עכו"ם לאו בר כו'. וראה רא"ש שם סוף סכ"ד "אלא שתקנת חכמים היא משום הישר והטוב והתקנה אינו אלא כשנתחזק בה כבר הלוקח ובאה לרשותו", וכן הביא שם (סי' כח) מ"ש